

ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНИХ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДООХОРОННОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Н.М.Костюченко Н.М., аспірант, І.С. Мареха, студентка

Сумський державний університет, м.Суми

Необхідність управління екологічними процесами визначається не лише різким погіршенням екологічної ситуації, кризою навколишнього середовища, але й закономірними тенденціями розвитку сучасного суспільства.

В Україні сучасна екологічна ситуація характеризується як кризова. Однією з найголовніших причин зростання масштабів екодеструктивного впливу господарської діяльності на навколишнє природне середовище є недосконалість дій державних органів влади в управлінні природоохоронною діяльністю. Поліпшення екологічної ситуації неможливе без проведення комплексної системи організаційно-економічних перетворень на державному рівні управління природокористуванням.

Сьогодні є актуальним і об'єктивно необхідним подальше вдосконалення існуючих в Україні методів управління природоохоронною діяльністю унаслідок невирішеності цілої низки еколого-економічних проблем, що виникають на різних ієрархічних рівнях управління (національному, регіональному, місцевому, локальному).

Управління природоохоронною діяльністю в Україні здійснюється великою кількістю державних органів управління у сфері природокористування та охорони довкілля, а саме:

- Департаментом охорони, використання та відтворення природних ресурсів;
- Управлінням моніторингу довкілля;
- Управлінням екологічної експертизи та оцінки впливу;
- Управлінням ресурсів та запасів надр;
- Управлінням безпеки хімічних речовин;
- Управлінням комплексного регулювання охорони, використання та відтворення природних ресурсів;
- науковими центрами Мінекоресурсів України
- Українським державним інститутом мінеральних ресурсів тощо.

Система методів державного управління якістю довкілля є найдієвішою з огляду можливостей впливу на екологічну обстановку країни.

До державних інструментів екологічного управління відносяться наступні:

- адміністративні – стандартизація продукції, нормування, екологічна експертиза, ліцензування, контроль, лімітування, адміністративна відповідальність, антимонопольне регулювання, заборони;
- економічні - заохочувальні (держзамовлення, пільгове кредитування, фінансування екологічних проектів і програм) та примусові (штрафні санкції, екологічні платежі та збори, цінове регулювання);
- організаційні – інформаційна інфраструктура, надання юридичних послуг, допомога в пошуку партнерів, укладання угод під державні гарантії, екологічний аудит, екологічне виховання, освіта тощо

У перехідний період охорона навколишнього середовища здійснюється, в основному, за рахунок економічних методів, оскільки вони є саморегульованими. Разом з тим ці методи управління природокористуванням мають недоліки.

По-перше, дія економічних методів втрачає значну стимулюючу силу в умовах інфляції.

По-друге, заходи, що застосовуються до окремих порушників природоохоронного законодавства, практично не адекватні завданям ними збиткам. Наприклад, суми платежів за забруднення води складають 0,01% від фактичних збитків, дуже малими залишаються платежі за забруднення повітря. Визначено, що існуючі інструменти екологічного управління в Україні, зокрема, екологічні платежі, суттєво знизили свій регулюючий вплив. Фактична частка екоресурсних платежів складає в межах державного бюджету 0,6-0,99 %.

Досі зовсім не оцінюються збитки від таких специфічних видів забруднення, як шумове та електромагнітне, забруднення підземних вод, радіаційне та ряд інших.

Заохочувальні економічні методи спрямовані на створення матеріальної зацікавленості у виробництві екологічних товарів. Ця група методів не достатньо розвинена. У сучасних екологічних умовах за існуючої державної системи методів управління природоохоронною діяльністю особливу увагу слід приділяти саме розвитку заохочувальної групи економічних методів. При цьому серед виробників повинна існувати конкуренція за отримання субсидій, пільг, кредитів.

З огляду на вищевикладене актуальним є пошук механізму сприяння більш ефективній реалізації економічних методів.

В умовах переходу до ринку органи управління повинні трансформуватися із структур, що здійснюють тільки владні повноваження, у структури, що вносять у систему економічних зв'язків елементи змагальності, які орієнтують виробництво на задоволення суспільних потреб при мінімумі витрат за рахунок ранжування й визначення пріоритету вирішення завдань у сфері охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування.

Організаційні методи управління полегшують виробництво екологічних товарів шляхом створення умов, необхідних для нормального функціонування виробництва.

Переважна частина цієї групи методів належить до категорії перспективних методів, що довели свою ефективність за кордоном (екологічний аудит, екологічне виховання, освіта, реклама тощо), і в Україні не є першочерговими.

Однак реалізація ідей сталого розвитку залежить передусім від успіхів у сфері поширення екологічних знань серед населення. Важливе значення має випереджальний ріст чисельності соціально активних груп, які раніше за інших освоюють форми поведінки, засновані на етиці, повазі до життя, розумному обмеженні споживання.

Успіх можливий при взаємному співробітництві і обміні досвідом зарубіжних країн у процесі вироблення програм екологічного виховання та освіти, при підготовці і здійсненні проєктів передачі знань і технологій.

Аспекти раціонального природокористування та збереження довкілля перетворилися за останнє десятиліття на фактор конкуренції: екологічна якість продуктів та послуг кваліфікується на національному та міжнародному рівнях як найважливіший критерій диференціації.

Охорону навколишнього середовища, яку називають довгостроковою економікою, необхідно впроваджувати в соціальні та економічні відносини на найвищому законодавчому рівні без обмежень.

У цьому плані заслуговує на увагу підсилення важелів адміністративного регулювання шляхом включення положень про необхідність реалізації природозберігаючих технологій, під якими слід розуміти екологічні інновації.

Сучасне природоохоронне законодавство стримує процес впровадження новітніх технологій, акцентуючи увагу не на запобіганні забруднення, а на усуненні його наслідків. Загроза покарання та відсутність гнучкості у використанні примусових заходів посилюють проблему.

Удосконалення адміністративних методів регулювання передбачає дотримання наступних принципів побудови природоохоронного законодавства, що стимулюють впровадження інновацій:

- акцентування уваги на результатах виробництва, а не на технологіях;
- застосування ринкових стимулів;
- гармонізація та зближення законодавства у споріднених сферах;
- стабілізація та передбачуваність законодавчого процесу;
- розуміння законодавцями суті технічних проблем;
- мінімізація часу та ресурсів, що використовуються у законодавчому процесі.

Сьогодні екологія диктує нові орієнтири і напрямки розвитку виробництва, стає імпульсом нових технологічних рішень і нових тенденцій у взаємодії виробництва та природи.

Проте це можливо лише у тому випадку, якщо будуть створені ефективні механізми управління екологічними процесами, а управління буде орієнтовано не на виробництво як таке, а на виробництво екологічне.

Формування принципів удосконалення державних методів управління природоохоронною діяльністю повинно включати повний комплекс проблем, пов'язаних з екологічними процесами як об'єктом управління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лук'янихін В.О. Екологічний менеджмент в системі управління збалансованим розвитком: Монографія. - Суми: ВТД «Університетська книга», 2002. – 314с.
2. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: Підручник/ За заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника та к.е.н., проф. М.К. Шапочка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 756с.
3. Портер Майкл. Конкуренція: Пер. с англ. - М.: Издательский дом «Вильямс», 2003. – 496с.